

О. Чабан,
аспірантка Львівського національного
університету імені Івана Франка

ДОСЯГНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЕФЕКТУ ЯК МЕТА ЗДІЙСНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

Зміст соціального ефекту як мети здійснення інвестицій в чинному законодавстві не розкрито. В ст. 1 Закону України "Про інвестиційну діяльність" від 18 вересня 1991 р. через поняття "інвестиції" визначається мета вкладення інвестицій як створення прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту.

В юридичній літературі панують неоднозначні думки щодо доцільності існування такої самостійної мети інвестиційної діяльності як досягнення соціального ефекту. Так, Г. Виноградова стверджує, що встановлення такої мети здійснення інвестиційної діяльності не відповідає економічній сутності самого інвестування, адже основна економічна ознака інвестицій – це їх прибутковість.¹ О.Е. Сімсон вважає, що інвестиційною діяльністю варто визнати тільки ту діяльність, яка спрямована саме на одержання прибутку, тому що діяльність з метою досягнення соціального або іншого нематеріального ефекту не відповідає економічній суті інвестування, яка полягає в процесі збільшення капіталу.² Аналогічну позицію відстоює і Ю. С. Шемшученко: інвестиція – це не безвідплатна допомога, не позика, а цінності, які вкладаються з метою одержання прибутку.

Економісти О. Д. Рябченко, Г. Г. Тарасенко, П. В. Цибань, О. М. Чаленко вважають, що визначення в законодавстві здійснення інвестицій з метою одержання соціального ефекту є неточним. Цей ефект може досягатися не від прямих інвестицій в підприємство, а через збільшення доходів від інвестиційної діяльності і відповідних надходжень до держбюджету, що використовують на фінансування соціальних програм.⁴ Таким чином, наведена точка зору щодо коментованого питання зводиться до того, що досягнення соціального ефекту не є самостійною метою інвестування, а досягається завдяки отриманню прибутку. Аналогічний погляд на це питання має А. В. Омелченко.⁵ Він узагальнює дві мети і вважає, що інвестування здійснюється з метою отримання (доходу) та досягнення соціального ефекту.⁶ Г. Виноградов також вважає, що суспільно корисний ефект досягається не з огляду на те, що він є метою інвестування, а внаслідок досягнення мети інвестиційної діяльності – отримання прибутку.⁷

Таким чином, на противагу вимогам інвестиційного законодавства, в юридичній та економічній літературі чітко закріпилася позиція щодо наявності однієї самостійної мети інвестування – отримання прибутку (доходу). Досягнення ж соціального ефекту можливе тільки внаслідок отримання прибутку.

В зарубіжній літературі також не виокремлюється досягнення соціального ефекту як мета здійснення інвестицій. Так, під категорією "інвестиція" (investment), як правило, розуміють використання грошей для збільшення в майбутньому їх вартості і отримання прибутку (placing of money so that it will increase in value and produce an income).⁸ В ст. 1 Федерального Закону Російської Федерації "Про іноземні інвестиції в Російській Федерації, що здійснюються у формі капітальних вкладень" від 25 лютого 1999 р. встановлено, що метою здійснення інвестиційної діяльності є отримання прибутку та (або) досягнення іншого корисного ефекту. В Законі про іноземні інвестиції В'єтнаму у визначенні іноземних інвестицій відсутній такий критерій як отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту.⁹

Отже, в законодавстві інших держав не заперечується існування самостійної мети здійснення інвестицій – досягнення соціального ефекту.

Ведучи мову про досягнення соціального ефекту, слід зважати на те, що останній може бути двох видів: особистий та суспільний. Особистий соціальний ефект досягається при звичайних споживчих відносинах, що не пов'язані з інвестуванням. Суспільний соціальний ефект не має індивідуального характеру і поширюється на необмежене (чи визначене) коло осіб. Слід погодитись з Г. Виноградовою та іншими вченими стосовно того, що суспільний соціальний ефект досягається також і при здійсненні інвестування з метою отримання прибутку. В такому контексті суспільний соціальний ефект проявляється у створенні (збереженні) робочих місць, підвищенні ефективності виробництва (сфери послуг), розбудові необхідної інфраструктури, збільшенні надходжень до державного бюджету тощо.

Так, наприклад, 17,9 мільйона доларів США будуть залучені в економіку Луганської області внаслідок реалізації чотирьох інвестиційних проектів. Свідоцтва на такі проекти отримали красноградський "Редейтранс" – на створення нового підприємства для автоперевезень, донецьке ВАТ "Укрпідшипник" – на розміщення технологічного обладнання на проммайданчику шахти "Должанська - Капітальна" ГХК "Свердловантрацит", краснодонський "Краст" – на виробництво металевих контейнерів і свердловський "Укрис". Згадані підприємства розпочали реалізацію своїх бізнес – проектів. Очікується, що буде створено 623 нових робочих місць. Це є прикладом реалізації інвестицій з метою отримання прибутку та досягнення суспільного соціального ефекту.

Крім того досягнення суспільного соціального ефекту може бути окремою метою інвестування, не пов'язаною з отриманням прибутку. Так, Постановою Кабінету Міністрів України "Про утворення Українського фонду соціальних інвестицій" від 28 квітня 2000 р. утворено Український фонд соціальних інвестицій (УФСІ). УФСІ створюється для надання підтримки найменш соціально захищеним верствам населення і створення робочих місць шляхом сприяння розвитку підприємства в межах реалізації проекту Світового банку "Фонд соціальних інвестицій". УФСІ має бути неприбутковою установою, фінансування діяльності якої здійснюється за рахунок фінансових ресурсів згаданого проекту ВБ, коштів японського гранту на 150 тис. дол. (угоду про виділення якого підписано 24 грудня 1999 р.), а також коштів інших донорів, благодійних внесків тощо.¹⁰ З огляду на викладене, презюмується, що інвестори вкладають інвестиції в діяльність фонду з метою досягнення суспільного соціального ефекту. Розглянемо наступний приклад. Так, згідно з Положенням про інвестування будівництва та придбання життя для військовослужбовців Збройних сил України, затверджене Указом Президента від 1 липня 1993 р., між інвестором та Міністерством оборони України як учасником інвестиційної діяльності укладається угода, в якій передбачається використання інвестиційних коштів виключно на вирішення житлової проблеми військовослужбовців шляхом: 1) будівництва силами українських або іноземних будівельних організацій (фірм) жилих містечок (квартил, будинків) на умовах здачі житла "під ключ" у комплексі з інженерними комунікаціями та спорудами соціально-побутової та торгівельної інфраструктури; 2) купівлі квартир або будинків у місцевих Рад, підприємств і організацій різних форм власності та громадян.

Дана угода має інвестиційний характер і опосередковує здійснення інвестицій у формі передачі майна з метою інвестиційної діяльності. Коментована угода не передбачає отримання інвестором прибутку, в угоді тільки закріплюється зобов'язання щодо погашення інвестицій, що не можна розглядати як збільшення вартості вкладеного капіталу. Ця угода укладена з метою досягнення суспільного соціального ефекту від здійснення інвестицій, який полягає в тому, що визначеному числу військовослужбовців надається житло. Тому, можна стверджувати, що соціальний ефект досягається інвестором, який полягає у тому, що певне коло осіб отримує матеріальну чи нематеріальну вигоду. І ця категорія осіб, звичайно, що не персоналізовано, визначається в інвестиційних договорах (контрактах), укладених з метою досягнення соціального ефекту.

Тому, незважаючи на плідні дискусії в літературі щодо доцільності існування такої окремої мети інвестиційної діяльності, все ж таки в чинному інвестиційному законодавстві правильно визначено досягнення соціального ефекту як самостійної мети здійснення інвестицій. Тільки слід уточнити, що це суспільний, а не особистий соціальний ефект.

- ¹ Виноградова Г. Іноземне позикове інвестування в Україні: стан і перспективи розвитку законодавчого регулювання // Право України. - 2000. - №1. - С.69.
- ² Сімсон О. Є. Правові особливості договорів інвестиційного характеру / Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.03 – Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого, Харків, 2001. – С.8.
- ³ Шемшученко Ю. С. Іноземні інвестиції і гарантії держави // Урядовий кур'єр. – 1999. – 30 січня. - №18. – С.4.
- ⁴ Інвестиційна діяльність і приватизація. / О. Д. Рябченко, Г. Г. Тарасенко, П. В. Цибань, О. М. Чаленко. – Х.: Основа, 1999. – С. 5.
- ⁵ Омельченко А. В. Інвестиційне право: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 1999. – С.13.
- ⁶ Виноградова Г. Іноземне позикове інвестування в Україні: стан і перспективи розвитку законодавчого регулювання // Право України. - 2000. - №1. - С.69.
- ⁷ Dictionary of Law. Second edition. Peter Collin Publishing Ltd, 1993. – P.128.
- ⁸ Фам Ши Чунг Правове регулювання іностранных инвестиций во Вьетнаме / Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.03 – Киевский университет им. Т. Шевченко, Киев, 1992. – С.14.
- ⁹ Сьогодні інвестиції – завтра робочі місця / За повідомленнями інформбюро "Принцип" // Урядовий кур'єр. – 2000. - 16 травня. - №86. – С.5.
- ¹⁰ Створено Український фонд соціальних інвестицій // Закон і бізнес. – 2000. - 13 – 19 травня. - №20(442). – С.1; Герейло В. Фонд соціальних інвестицій // Урядовий кур'єр. – 2000. – 13 травня. - №85. – С.10.

Ж. Чорна,
*аспірант Львівського національного
університету імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕПОВНОЛІТНІХ В МАЙНОВИХ ВІДНОСИНАХ

Протягом життя кожна людина вступає в безліч суспільних відносин і так чи інакше вносить у них частку своєї індивідуальності. Але і в своїй діяльності, і в поведінці та чи інша особа не може не рахуватися з уже існуючими, виробленими в суспільстві соціальними нормами, до яких належать і правові норми. Суспільство з допомогою цих норм регламентує становище особи в суспільстві, а також її взаємовідносини з суспільством. Існує певний правовий статус особи, закріплений в правових нормах, основою якого є конституційні норми. Він так само визначає становище неповнолітнього, як і будь – якого іншого громадянина нашої держави.

Правове становище особи характеризується не тільки можливістю мати певний обсяг прав і обов'язків, але й можливістю здійснювати ці права і відповідати за виконання обов'язків у конкретних правовідносинах. Щодо цього правове становище неповнолітніх відзначається певними особливостями, бо деякі права і обов'язки вони не можуть здійснювати самостійно або у здійсненні їх самостійні відносно.

Слід відмітити ще одну особливість правового становища неповнолітніх – обсяг їх прав та обов'язків змінюється в залежності від віку. Ми зустрічаємося з кількома такими рубежами – 14, 15, 16, 17 і, нарешті, 18 років – вік повноліття.

"Постійною якістю громадян, як передумовою їх участі в різних правовідносинах, є правосдатність або надана законом загальна можливість (право) особи мати конкретні права і обов'язки в різних правовідносинах", - відзначає Б.В. Пхаладзе.¹ Цивільна правосдатність виникає з моменту народження громадянина. Зміст її полягає в здатності мати майно в особистій власності, мати право користуватися житловими приміщеннями та іншим майном, право на спадкування і заповіт майна, вибір роду занять і місця проживання та інші права. Отже, весь обсяг прав, що становить зміст цивільної правосдатності, повністю стосується неповнолітніх. Проте здійснювати ці права власними силами неповнолітні або зовсім не можуть, або можуть після досягнення певного віку, або можуть, але з певними обмеженнями, під контролем батьків або опікунів (піклувальників).

Особа опікуна (такими, насамперед, є батьки неповнолітнього) має вагомe значення у здійсненні неповнолітніми їх прав, бо до 15 років вони визначаються здатними вчиняти самостійно лише дрібні побутові угоди – купувати в магазинах їжу, канцприладдя. Здатність громадянина своїми діями набувати цивільних прав і створювати для себе цивільні обов'язки – дієздатність – настає в повному обсязі лише після досягнення особами 18- річного віку. Тому діяльність опікунів або (з 15 років) піклувальників по здобуттю прав і прийняттю обов'язків від імені неповнолітнього фактично є тим фактором, що суттєво впливає на здійснення належної неповнолітнім цивільної правосдатності, на те, яким реально є становище неповнолітніх у суспільстві завдяки участі у конкретних правовідносинах.

Необхідність батьківського (чи осіб, що замінюють батьків) піклування і опіки до досягнення дітьми повноліття обумовлює певну обмеженість неповнолітніх в розпорядженні належними їм правами, оскільки здійснення значної кількості таких прав і обов'язків перекладається на батьків.

Проте обмеження в здійсненні своїх прав ще не означає обмеження цивільної правосдатності неповнолітніх, бо в Кодексі законів про шлюб та сім'ю УРСР (ст. 61) вказується, що батьківські права не можуть здійснюватися в суперечності з інтересами дітей. Основною метою при цьому є допомога неповнолітнім у належному здійсненні їх прав, а не передача частини правосдатності дітей батькам. Ця обставина дуже істотна. Вона визначає сутність відносин, що складаються в суспільстві між неповнолітніми і батьками, та напрямок їх розвитку, який відбиває зростання з віком все більшої самостійності неповнолітніх і поступове зникнення у них потреби у допомозі батьків.

Такою повинна бути і орієнтація дальшого розвитку законодавства щодо неповнолітніх, і спрямування тенденцій соціального розвитку їх особистості.

Розвиток суспільних відносин вимагає більш активного втручання неповнолітніх у життя суспільства та їх участі у цих відносинах. Так, неповнолітні, що працюють, мають можливість самостійно купувати товари в кредит.

Питання розширення обсягу дієздатності стосується головним чином участі неповнолітніх у цивільних правовідносинах, бо в інших випадках моменти настання правосдатності і дієздатності збігаються, і якщо немає правосдатності, то відсутня і дієздатність. Так, зокрема, виникнення трудової правосдатності неможливе без визнання за неповнолітніми одночасно і здатності власними діями набувати трудових прав, брати на себе певні обов'язки.²

Отже, можна сказати, що комплекс належних неповнолітнім прав надійно охороняється за допомогою правових норм.

Проте слід відмітити, що в даний час виникла необхідність певної зміни правового становища неповнолітніх з урахуванням тих соціально – економічних зрушень, що намітилися в останні 10 – 15 років. Неповнолітні останніх десятиліть значно